Krzysztof Bielawski
Sławomir Pastuszka

Cmentarz żydowski w Błażowej

PAMIĘĆ
POGRANICZA

Autorzy:
Krzysztof Bielawski – historia cmentarza, zdjęcia
Sławomir Pastuszka – tłumaczenie inskrypcji
Monika Tarajko – skład

Broszura wydana w ramach programu grantowego „Pamięć Pogranicza", współfinansowanego ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (projekt „Prace porządkowe i dokumentacyjne na cmentarzach żydowskich w Błażowej i Nowym Żmigrodzie", numer wniosku PP/2026/0050).

Projekt zrealizowała Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego we współpracy z Miejsko-Gminną Biblioteką Publiczną w Błażowej i działającą przy MGBP Błażowską Nieformalną Grupą Historyczną „Ocalić od zapomnienia", przy wsparciu miejscowych wolontariuszy.

FOUNDATION FOR THE PRESERVATION OF JEWISH HERITAGE IN POLAND
FUNDACJA OCHRONY DZIEDZICTWA ŻYDOWSKIEGO
www.fodz.pl

BŁAŻOWSKA NIEFORMALNA GRUPA HISTORYCZNA

Wydawca:
Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego

Warszawa 2026

NIW Narodowy Instytut Wolności
KOMITET DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO
KPRM
stowarzyszenie czajnia
STOWARZYSZENIE FOLKOWISKO

Cmentarz żydowski w Błażowej
zarys historii i stanu zachowania

Cmentarz żydowski w Błażowej – w przeszłości zwany przez nieżydowskich mieszkańców „okopiskiem" – znajduje się poza terenem zabudowanym, na wzniesieniu oddalonym około 1 km na północny zachód od centrum miejscowości. Cmentarz zajmuje działkę nr 240 o powierzchni 5454 m kw., na planie zbliżonym do trapezu prostokątnego.

Cmentarz powstał nie później niż w latach 40. XIX w., o czym świadczy zachowany nagrobek zmarłej w 1849 r. Perel córki Manesa. Na planie katastralnym z 1853 r. w południowo-wschodnim narożniku cmentarza zaznaczono budynek, przypuszczalnie dom przedpogrzebowy[1].

Przy uwzględnieniu współczynnika zgonów oraz liczebności Żydów w Błażowej można przyjąć, że od założenia cmentarza do 1942 r. pochowano na nim około 2000–2500 zmarłych.

Podczas II wojny światowej na cmentarzu chowano osoby zabite przez Niemców w Błażowej i jej okolicach, m.in. Symchę Heuschobera (41 lat), Berla Hornsteina (45 lat), Mojżesza Katza (48 lat), Leiba Leinharda (25 lat), Majera Spissa (45 lat), rabina Mozesa Steppela (48 lat), Efroima Sturma (39 lat), Leiba Struma (43 lata), Kelmana Wanga (46 lat), Ruchlę Weiss (33 lata), Borucha Wiesenfelda (65 lat)[2].

Cmentarz przetrwał wojnę prawdopodobnie bez większych zniszczeń, co potwierdza fragment sprawozdania sporządzonego w 1951 r. przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie na podstawie danych przesyłanych przez terenowe prezydia rad narodowych: „W powiecie

Macewa Rachel Blimy córki Szlomy, zm. 12 tiszri 5698 r., tj. 17 września (piątek) 1937 r.

[1] Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum Geodezyjne, sygn. 56/126/0/-/0092M, Markt Błażowa in Galizien, k. 7.

[2] *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939–1945. Województwo rzeszowskie*, Warszawa 1984, s. 22.

rzeszowskim zniszczył okupant bez śladu cmentarze w Jaworniku Polskim, Czudcu, Niebylcu oraz 3 cmentarze w Strzyżowie. Zachowały się cmentarze: w Tyczynie, Błażowej oraz 3 częściowo zniszczone cmentarze w Głogowie”[3].

W kolejnych dekadach cmentarz został zdewastowany oraz uległ degradacji w wyniku braku opieki i oddziaływania czynników naturalnych. Niemal wszystkie nagrobki zostały wyrwane i wykorzystane przez część okolicznych mieszkańców do celów gospodarczych. Zniszczeniu uległo ogrodzenie.

3 czerwca 1957 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Błażowej przyjęło uchwałę o zamknięciu cmentarza, zatwierdzoną zarządzeniem Ministerstwa Gospodarki Komunalnej z 8 grudnia 1961 r.[4] 13 sierpnia 1969 r. cmentarz jako tzw. mienie opuszczone został przejęty przez Skarb Państwa.

W 1983 r. w sprawozdaniu Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie o stanie cmentarzy żydowskich w woj. rzeszowskim w przypadku Błażowej podano: „Teren cmentarza zadrzewiony, porośnięty gęsto krzewami. Zachowanych zostało kilkadziesiąt macew powalonych, zapadniętych w ziemi i część ogrodzenia betonowego”. Wydział do Spraw Wyznań UW zwrócił uwagę na konieczność zapewnienia cmentarzowi opieki ze względu na jego wartości zabytkowe i historyczne[5].

W 1988 r. na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Błażowa na cmentarzu wycięto zarośla i usunięto z niego wysypisko śmieci[6]. W połowie lat 90. o restaurację cmentarza zabiegał przewodniczący Zarządu Miasta Błażowa Augustyn Rybka[7].

W 2005 r. młodzież ze szkoły Re'ut w Jerozolimie w ramach projektu Gidonim przeprowadziła prace porządkowe na cmentarzu i zinde-

[3] Archiwum Państwowe w Rzeszowie, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie, sygn. 59/43/0/5.6/9252, Informacje w sprawie cmentarzy, wykaz bóżnic, k. 63.

[4] Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Gospodarki Komunalnej w Warszawie, sygn. 2/885/0/9/9/52, Decyzje o zamknięciu cmentarzy i przeznaczenie ich na inny cel w województwie rzeszowskim, k. 13, 36.

[5] Archiwum Akt Nowych, Urząd do Spraw Wyznań, sygn. 2/1587/0/8.20/132/310, Wyznanie mojżeszowe – obiekty judaizmu woj. rzeszowskiego, k. 12.

[6] Archiwum Akt Nowych, Urząd do Spraw Wyznań, sygn. 2/1587/0/8.20/132/310, Wyznanie mojżeszowe – obiekty judaizmu woj. rzeszowskiego, k. 160.

[7] Archiwum Komisji Rabinicznej do spraw Cmentarzy, Związek Religijny Wyznania Mojżeszowego, sygn. 49, Cmentarz Błażowa, b.p.

ksowała 75 nagrobków, których spis opublikowano na stronie www.gidonim.com.

W 2011 r. na dnie jednego ze strumieni w okolicach Błażowej odnaleziono kilkanaście macew. Nagrobki zostały wydobyte i przewiezione na cmentarz.

W 2012 r. w wyniku restytucji mienia przedwojennych gmin żydowskich, właścicielem cmentarza został Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP, który następnie na podstawie aktu darowizny przekazał cmentarz Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego.

W 2013 r. Katarzyna Dudek, studentka Wydziału Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, napisała pracę magisterską *Cmentarz żydowski w Błażowej*. Opracowanie obejmuje katalog nagrobków oraz rozdział o dziejach Żydów w Błażowej.

Od 2024 r. opiekę nad cmentarzem sprawuje Błażowska Nieformalna Grupa Historyczna „Ocalić od zapomnienia", działająca przy Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej w Błażowej.

W wyniku dewastacji w obrębie cmentarza znajduje się około 100–150 nagrobków w różnym stanie zachowania, w większości przewróconych i przemieszczonych względem właściwego miejsca pochówku. Są to typowe dla Żydów aszkenazyjskich stele w kształcie prostokąta, część z nich jest zamknięta łukiem. W ich zwieńczeniach wyryto symbole, m.in. świece, dzbany, korony, motywy architektoniczne i roślinne. Na niektórych nagrobkach widoczne są relikty polichromii. Wszystkie inskrypcje wyryto w języku hebrajskim.

Granice cmentarza są częściowo czytelne dzięki reliktom betonowego muru i ziemnego okopu. Teren porasta las liściasty. Przy wejściu znajduje się tablica z napisem „Cmentarz żydowski". Cmentarz jest wpisany do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, nie figuruje w rejestrze zabytków województwa podkarpackiego.

Macewa Fajgi Ester córki Awrahama, zm. 7 szwat 5695 r., tj. 11 stycznia (piątek) 1935 r.

WYBRANE NAGROBKI

פ''נ 1
האשה הצנועה מרת 2
פעריל ב'ה'מ' מניס ז''ל נ' 3
[...] שבט ת'ר'ט' תנצבה 4

Perel bat Manes

zm. 23 stycznia/22 lutego 1849 ([...] szwat 5609)

Tu spoczywa
niewiasta skromna, pani
Perel, córka spoczywającego Manesa, błogosławionej pamięci. Odeszła
[...] szwat 609. Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji: Wers 4: Por. 1Sm 25:29.

פנ 1
הבתולה המהוללה 2
מ' רבקה בה' 3
מרדכי נ' ג' דחו' מ' 4

פסח תרעג 5
תנצבה 6

Riwka bat Mordechaj

zm. 25/26 kwietnia 1913 (19 nisan 5673)

Tu spoczywa
panna wychwalana,
pani Riwka, córka pana
Mordechaja, niechaj światło jego świeci. Odeszła 3. dnia półświątecznego
Pesach 673.
Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji: Wers 4: Por. 1Sm 25:29.

Binjamin Binem ben Natan Note
zm. 11/12 września 1854 (19 elul 5614)

614.
Tu spoczywa
mąż zacny i prawy,
uczony w Torze, nasz nauczyciel, pan Binjamin
Binem, syn spoczywającego Natana Notego,
błogosławionej pamięci.
Odszedł 19 elul. Niech będzie dusza jego związana
w węźle życia.

1 תריד
2 פנ
3 איש תם וישר
4 התורני מוה בנימין
5 בינם בהמ נתן נטע ז
6 נ יט אלול תנצבה

Uwagi do inskrypcji:

Wers 3: Por. Job 1:1; 1:8; 2:3.

Wers 6: Por. 1Sm 25:29.

Aszer ben Mordechaj

zm. 25/26 stycznia 1933 (28 tewet 5693)

פ נ	1	Tu spoczywa
איש ירא ד' עסק ויגע	2	mąż bogobojny, zajmujący się i trudzący
א"ע בתורה ותפלה ונסע	3	samego siebie [studiowaniem] Tory i modlitwą oraz podróżujący
לצדיקי' הדור ה"ה המ'	4	do cadyków [swego] pokolenia, oto ten, spoczywający,
מו' אשר בהר'	5	nasz nauczyciel, pan Aszer, syn mistrza
מרדכי ז"ל מו"צ דראפשיץ	6	Mordechaja, błogosławionej pamięci, nauczyciela sprawiedliwości w Ropczycach.
נפ' כח טבת תרצג	7	Odszedł 28 tewet 693.
תנצבה	8	Niech będzie dusza jego związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji:

Wers 6: ראפשיץ (Ropszyc) – nazwa miejscowości Ropczyce w brzmieniu jidyszowym.

Wers 8: Por. 1Sm 25:29.

Dwora [Sz...] bat Jehoszua
zm. 27/28 lutego 1939 (9 adar 5699)

1	פ נ
2	אשה צנועה וישרה
3	זקנה ושבע ימי'
4	מנשים באהל תבורך
5	מרת דבורה ב"ה'
6	יהושע ז"ל נפטורה
7	ט' אדר ש' תרצט
8	לפק' ת'נ'צ'ב'ה'
9	דבורה ש[...]

Tu spoczywa
niewiasta skromna i prawa,
stara i syta swych dni,
pośród niewiast w namiocie niech będzie błogosławiona,
pani Dwora, córka spoczywającego
Jehoszuy, błogosławionej pamięci. Odeszła
9 adar roku 699
według krótkiej rachuby. Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.
Dwora Sz[...].

Uwagi do inskrypcji:

Wers 3: Por. Rdz 35:29; Job 42:17; 1Krn 23:1.

Wers 4: Por. Sdz 5:24.

Wers 8: Por. 1Sm 25:29.

Necha bat Elimelech Dow

zm. 8/9 grudnia 1924 (12 kislew 5685)

פ נ	1
אשה צנוע וישרה	2
הלכה לעולמה מילדי'	3
מ' נעכא בה'	4
אלימלך דוב זל נפ'	5
יב כסלו תרפה	6
תנצבה	7

Tu spoczywa
niewiasta skromna i prawa,
odeszła od swoich dzieci do swego świata,
pani Necha, córka pana
Elimelecha Dowa, błogosławionej pamięci. Odeszła
12 kislew 685.
Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

Fejga Liba bat Jehuda Lejbisz

zm. 19/20 września 1919 (25 elul 5679)

פ נ	1
הבתולה המהוללה	2
נקטפה ימי' בנעורי'	3
מ' פיגא ליבא בה'	4
יהוד' לייביש ני' נ' כה	5
אלול תרעט תנצבה	6

Tu spoczywa
panna wychwalana,
dni jej zostały zerwane w jej młodości,
pani Fejga Liba, córka pana
Jehudy Lejbisza, jego światło niechaj świeci.
Odeszła 25
elul 679. Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji:

Wers 3: הלכה – dosł. „poszła"; oddano jako „odeszła" ze względu na naturalność polskiego sformułowania.

Wers 7: Por. 1Sm 25:29.

Uwagi do inskrypcji:

Wers 6: Por. 1Sm 25:29.

Mosze [Steppel]
ben Elimelech Menasze Ha-Lewi
zm. 14/15 sierpnia 1939 (30 aw 5699)

Tu spoczywa
mąż zacny i prawy,
bogobojny, dawał jałmużnę
ubogim, a swój chleb przybyszom,
nasz nauczyciel, pan Mosze, syn spoczywającego
Elimelecha Menaszego
lewity, błogosławionej pamięci. Odszedł
1. dnia nowiu
miesiąca elul 699.
Mosze Steppel

1	פ נ
2	איש תם וישר
3	ירא אלהים נתן צדקה
4	לעניים ופתו לאורחים
5	מוה' משה ב"ה'
6	אלימלך מנשה
7	הלוי זל' נפ' א דראש
8	חדש אלול תרצט
9	משה שטפפיל

Uwagi do inskrypcji:

Wers 2: Por. Job 1:1; 1:8; 2:3.

Szejndel bat Jekutiel Mordechaj
zm. 21/22 września 1936 (6 tiszri 5697)

פ נ	1
האשה הצנועה	2
התמימה ודישרה	3
מרת	4
שיינדל	5
בה יקתיאל מרדכי	6
ז"ל נ' ו' תשרי תרצז	7
תנצבה	8

Tu spoczywa
niewiasta skromna,
zacna i prawa,
pani
Szejndel,
córka spoczywającego Jekutiela Mordechaja,
błogosławionej pamięci. Odeszła 6 tiszri 697.
Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji:

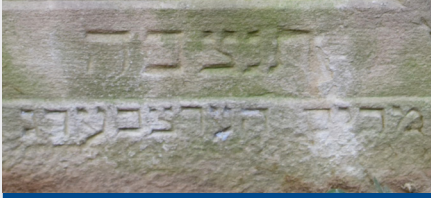
Wers 3: ודישרה – tak na nagrobku; powinno być והישרה.

Wers 8: Por. 1Sm 25:29.

Miriam [Herzberg] bat Nisen ha-Kohen

zm. 15 lutego 1934 (30 szwat 5694)

Tu spoczywa
niewiasta skromna i prawa,
dawała jałmużnę ubogim,
pani Miriam, córka spoczywającego
Nisena kapłana, błogosławionej pamięci. Oto
dlaczego płaczę, oko me,
oko me zalewa się łzami, gdyż zabili
ją 1. dnia nowiu miesiąca
adar roku 694.
Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.
Miriam Hercberg [Herzberg]

1	פ נ
2	אשה צנועה וישרה
3	נתנה צדקה לעניים
4	מ' מרים ב"ה
5	ניסן הכהן ז"ל על
6	אלה אני בוכי' עיני
7	עיני ירדה מים שהרגו
8	איתה ביום א דר"ח
9	אדר שנת תרצד
10	תנצבה
11	מרים הערצבערג

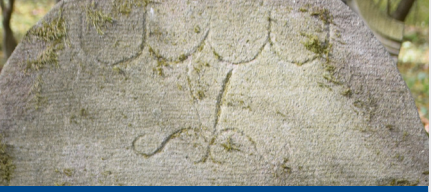

Uwagi do inskrypcji:

Wersy 6-7: Por. Tren 1:16.

Wers 10: Por. 1Sm 25:29.

Hadasa bat Eleazar Mosze

zm. 13/14 września 1929 (9 elul 5689)

פ נ	1	Tu spoczywa
האשה הצנועה	2	niewiasta skromna,
הישרה והתמימה	3	prawa i zacna,
מרת הדסה	4	pani Hadasa,
ב"ה אלעזר משה	5	córka spoczywającego Eleazara Moszego,
ז"ל נפ יום ט אלול	6	błogosławionej pamięci. Odeszła dnia 9 elul
שנת תרפט לפק	7	roku 689 według krótkiej rachuby.
תנצבה	8	Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

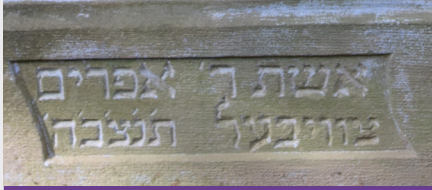
Uwagi do inskrypcji:

Wers 8: Por. 1Sm 25:29.

Necha bat Pinchas Nachum eszet Efraim [Zwiebel]

zm. 12/13 lutego 1938 (12 adar I 5698)

Tu spoczywa
niewiasta czysta i skromna,
za bogobojność wychwalana
i dobrym imieniem uwieńczona,
pani Necha, córka spoczywającego
Pinchasa Nachuma, błogosławionej pamięci.
Odeszła 12
adar pierwszego roku 698.
Żona pana Efraima
Cwibela [Zwiebela]. Niech będzie dusza jej
związana w węźle życia.

1	פ נ
2	האשה כשרה וצנועה
3	ביראת ה' מהוללה
4	ובשם טוב מעיטרה
5	מר' נעחא ב'המנו'
6	פנחס נחום ז"ל נפ' יב
7	אדר ראשון ש' תרצח
8	אשת ר' אפרים
9	צוויבעל ת'נ'צ'ב'ה'

Uwagi do inskrypcji:

Wers 9: Por. 1Sm 25:29.

Rachel Blima bat Szlomo

zm. 16/17 września 1937 (12 tiszri 5698)

1	פ נ	Tu spoczywa
2	אשה צנועה וישרה	niewiasta skromna i prawa,
3	יראת ד' היא תתהלל	bogobojna – ona pochwały godna,
4	זקנה ושבע ימי'	stara i syta swych dni,
5	מ' רחל בלימה	pani Rachel Blima,
6	בת המנוח שלמה	córka spoczywającego Szlomy,
7	ז''ל נפט' יב' תשרי	błogosławionej pamięci. Odeszła 12 tiszri
8	שנת תרצח לפ'ק'	roku 698 według krótkiej rachuby.
9	ת'נ'צ'ב'ה'	Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji:

Wers 3: Por. Prz 31:30.

Wers 4: Por. Rdz 35:29; Job 42:17; 1Krn 23:1.

Wers 9: Por. 1Sm 25:29.

Jechezkel [Geiger] ben Eleazar

zm. 30/31 sierpnia 1937 (24 elul 5697)

1	פ נ
2	איש
3	אמונים ירא ד' וסר מרע
4	ישר באדם איש תמים
5	חבר נאמן ליראים ושלמי'
6	זכר את בוראו בארחותו
7	קיים לו תמיד כל מצותו
8	אך עשית טוב כונתו
9	לעד זוהירים מעשהו וצדק'
10	מהור יחזקאל גייגער ב'ה'מ'
11	אלעזר ז''ל נ''פ כד אלול
12	שנת תרצז לפק'
13	ת'נ'צ'ב'ה'

Tu spoczywa
mąż
wierny, bogobojny i stroniący od zła.
Prawy wśród ludzi, mąż zacny.
Wierny przyjaciel bogobojnych i nieskazitelnych.
Pamiętał o swoim Stwórcy na swoich drogach.
Zawsze przestrzegał wszystkich Jego przykazań.
Jedynie czynienie dobra [było] jego zamiarem.
Na zawsze jaśnieją jego czyny i sprawiedliwość.
Nasz nauczyciel, mistrz i pan Jechezkel Gejger [Geiger], syn spoczywającego
Eleazara, błogosławionej pamięci. Odszedł 24 elul
roku 697 według krótkiej rachuby.
Niech będzie dusza jego związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji:

Wers 8: Por. 1Sm 25:29.

Miriam Dwora bat Eli [Finter] eszet Mosze [Steinmetz]

zm. 4/5 stycznia 1939 (14 tewet 5699)

פ נ	1	Tu spoczywa
אשה חשובה	2	niewiasta poważana,
צנועה וחסודה מרת	3	skromna i pobożna, pani
מרים דבורה	4	Miriam Dwora,
אשת ר' משה	5	żona pana Moszego
שטיינמעץ נ' בת	6	Sztejnmeca [Steinmetza], jego światło niechaj świeci, córka
ר' אלי' פינטער	7	pana Eliego Fintera,
ז"ל נפ' יד ימים	8	błogosławionej pamięci. Odeszła 14 dnia
לחודש טבת תרצט	9	miesiąca tewet 699.
ת'נ'צ'ב'ה	10	Niech będzie dusza jej związana w węźle życia.

Uwagi do inskrypcji:

WERS 10: Por. 1Sm 25:29.

